



АЛЕСЬ КАСКО
(1951—2017)

ПЕРАЕМНАСЦЬ

У. А. Калесніку

«Нялёгка будзе маладым,
калі бывалыя салдаты
цераз мяжу апошняй даты
ў легенды сыдуць назаўжды...»
Нам кажуць так не ўпершыню,
І азіраемся ў трывозе
На ўладкаваных пры абозе,
далекавата ад агню.
Надзеі мала,
пабягуць...
Агонь – ён не для ўсіх стыхія.
І ўсё важней нам: хто, якія –
у злітным, шчыльным ланцугу?
Яшчэ ўзмужнелыя не ўсе,
Не ўсе напоўнены адвагай,
затое — вераю

і прагай
служыць Радзіме і Красе.

Ёсць, дзякуй богу, і цяпер
каму павесці за сабою
і лініяй перадавою
трымаць аголены свой нерв.
Яно вядома: не ў вайну,
тут іншы фронт...
А ўсё ж ці проста
ўставаць і крочыць поўным ростам,
браць і адстойваць вышыню?
І калі цяжка – кожны раз
нам свецяць лёсы агнявыя,
каб ведалі: не бог нас крые –
салдаты прыкрываюць нас.

1986



Серія «Новая бібліятэка беларускай паэзіі». Уладзімір Карызна. Беларусь мая сінявокая

У зборнік увайшлі найлепшыя вершы і найбольш папулярныя песні на словы народнага паэта Беларусі Уладзіміра Карызны.

Серія «Малодосць». Марыя Шыбанец. Выгнаныя лёсам

Паміж Дрыгвяным і Курганным княствамі — крохкі мір. Але тыя, каго крануў цень вайны, не заўсёды знаходзяць месца ў жыцці. Выгадаваная русалкамі-азярніцамі дзяўчына, пакрыўджаная ваяром зазоўка і служка пераможанай вядзьмаркі шукаюць спакою ў гушчарах старажытнай пушчы. Але і там іх знаходзяць цені мінулага і хмары будучыні. Выданне працягвае сюжэт кнігі «Пасланцы Цмока», але яго можна чытаць і як самастойную гісторыю.



КНІГІ ВЫДАВЕЦТВА
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»
МОЖНА НАБЫЦЬ
У ЛЮБОЙ З КНІГАРАНЬ
ААТ «БЕЛКНІГА»
ДАВЕДАЦА
ПРА НАЯЎНАСЦЬ КНІГ
МОЖНА ПА ТЭЛЕФОНАХ:
296-70-72,
292-70-72

ЧАСОПІСЫ «ПОЛЫМЯ»
Ў МІНСКУ МОЖНА НАБЫЦЬ
ПА АДРАСАХ:
– КРАМА № 13, № 18,
ПЛОШЧА ПЕРАМОГІ,
ПАДЗЕМНЫ ПЕРАХОД;
– КРАМА «ГЛОБУС»,
ВУЛ. ВАЛАДАРСКАГА, 16;
– ПАВІЛЬЁН, № 79,
ПР. ПЕРАМОЖЦАЎ, 5.

Проза і паэзія

- Уладзімір Гаўрыловіч.** I, запаліўшы свечку...
Раздзелы рамана-версіі. Заканчэнне 3
- Віктар Шніп.** Агонь жыве ў вадзе. *Вершы* 22
- Пятро Жаўняровіч.** Праводзіны. *Апавяданне* 28
- Аляксандра Жалязнова.** Усё кранае маладое сэрца. *Вершы* 37
- Тамара Бунта.** Найлепшая з дарог — дарога дадому 40
- Мацвей Лішын.** Няспыннасць руху. *Вершы* 47
- Ірына Войтка.** Кароткія апавяданні. 51
- Платон Станкевіч.** Тры апавяданні 57
- Ніна Гарагляд.** Да вытокаў сваіх. *Вершы* 65
- Генадзь Аўласенка.** Пра Войцеха, Ціну і назву аграгарадка Цяхцін. З цыкла: «Тапанімічныя казкі Беларусі» 68

Навуковыя публікацыі

- Аксана Бязлепкіна-Чарнякевіч.** Сінкрэтызм творчай асобы Пятра Васючэнкі: пісьменнік, даследчык і педагог у кантэксце беларускага літаратурнага канона 77

Даследаванні

- Таццяна Шамякіна.** Беларуская духоўная культура: жаночае ў міфалогі. *Эсэ-міф* 84

Краязнаўства

- Алесь Карлюкевіч.** Касцюковіцкі край. Літаратурнае гняздо Беларусі. *Да Дня беларускага пісьменства* 102

Крытыка і літаратуразнаўства

- Мікола Мікуліч.** «Сваё жыццё паклаў на шалі...». Творчая індывідуальнасць Уладзіміра Жылкі 118

Памяць

- Тамара Булатава.** Чарнобыльскія згадкі 126

Рэдактарскія заняткі

- Пятро Жаўняровіч.** «Па праспекце»: канструкцыі з прыназоўнікам «па» 137

Кнігарня

- Таццяна Малініна.** Дарогамі сяброўства з чароўнымі коткамі 139
- Любоў Дуктава.** Кніга «Чырвоны мост» Навума Гальпяровіча: шчырая споведзь і дух рамантыка 141

Уладзімір Гаўрыловіч

*І, запаліўшы
свечку...*

*Раздзелы
рамана-версіі.
Заканчэнне.
Пачатак
у № 5
за 2026 год.*



Гаўрыловіч Уладзімір Мікалаевіч нарадзіўся 30 жніўня 1967 года ў вёсцы Вятчын Жыткавіцкага раёна. Скончыў філалагічны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага (1991). Цяпер — старшыня Гомельскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі». У 2024 годзе выбраны дэпутатам Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь VIII склікання ад Гомельскай-Цэнтральнай акругі №33.

Аўтар больш як трыццаці кніг прозы і публіцыстыкі.

Лаўрэат многіх рэспубліканскіх і міжнародных літаратурных прэмій. Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь. Узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

...Ды будзе воля Твая

Кніга другая

У кожнага і свой шлях, і лёс, і крыж.
Здабытая дарога — Дарога да Бога
З пачутага

Якое ўсё-ткі шчасце — жыць
Пад яркім сонцам, мірным небам,
Любіць свой край і даражыць
Зямлёй, якая корміць хлебам!
Якое ўсё-ткі шчасце — жыць
Калі шчыруеш плённа ў будзень,
І дабрыню сваёй душы
Заўжды ахвотна дорыш людзям!
Якое ўсё-ткі шчасце — жыць,
Лавіць пагляд дзіця з калыскі,
І вечна помніць пра крыжы,
Байцам палеглым абеліскі!
Якое ўсё-ткі шчасце — жыць!..

Міхась Болсун

Сны княгіні Алісавы

Частка восьмая

1

Два апошнія сонцавароты сніўся княгіні-маці Алісаве адзін і той жа сон. Уся ў чорным, нібы манахія, яна — нявеста Бога, нібы з апостальніка на галаве,

тая, якая за сваё доўгае жыццё давярала свае патаемныя думкі многім цэрквам свету. Цяпер, схаваная ад чужога вока ў мроіўна-сівым тумане, што ўладна захапіў Тураўскае замчышча, яна адчайна моліцца на магіле сваёй няшчаснай дачкі Еўдакіі...

Прачыналася яна ў прасторнай кіеўскай святліцы і да самай раніцы не магла ўжо заснуць. Ляжала з заплюшчанымі вачыма, згадвала пражытае. Перажывала нанова страту амаль усёй сваёй сям'і. І вельмі шкадавала: глыбокая старасць і змаганне з хваробамі, якія не толькі адольвалі, але і прыбаўляліся амаль кожны сонцаварот, не дазволілі ёй выбрацца ў Тураў-град — тое месца, якое памятае яе маладой і дужай, каханай і... не раз падманутай мужам. Але ж што сёння, калі перажыла восем дзясяткаў летаў і зім, казаць, і гэта ж была праўда, якую зразумела яшчэ пры жыцці вялікага князя Ізяслава — толькі там яна, хоць і нядоўга, але была сапраўды шчаслівай і жонкай, і маці.

Так, не была яна ў Тураве-градзе з таго часу, як сын Святаполк няўчасна і не па заслугах, як лічыла, заступіў на кіеўскі сталец. Хоць, перайшоўшы па бацькавай нечаканай смерці да кіян, ён і пакінуў за сабою тураўскую зямлю, і яна, як маці вялікага князя, магла застацца тут, прызнаючы нават Тураў за другую малую сваю радзіму. Магла застацца! Бо мала шчасця Алісаве прынёс у свой час Кіеў, не забылася мужава княжанне ў ім, а пасля выгнанне з яго, бадзянне па свеце ў пошуках нямецка-польскіх заступнікаў, яе карыслівых — без уласнай выгады нічога не зрабляць! — родзічаў. Потым ізноў вяртанне. Нарэшце, Боскі (хоць нешта ў яго было па-чалавечы: памёр-такі, як вой!) Ізяславаў сыход у невараць. Але ж Святаполк вырашыў па-свойму, безапеляцыйна, нават жорстка: паедзеш, маці! Яна хацела запырэчыць яму. Але стрымалася, не стала спрацацца, падначалілася сыну і лёсу свайму ўдавы.

2

Вядома, яна потым неаднойчы пашкадавала пра тое, што згадзілася пераехаць. Па-першае, не магла Алісава трываць сынаву нездаровую цягу да лёгка здабытага злата ды срэбра. Любымі шляхамі ён да гэтага імкнуўся, нібы збіраўся жыць не адведзенае чалавеку, а сотні гадоў. Так, з кіянамі быў ён нядобры. І з братамі-князямі не надта каб ладзіў: я — галоўны, а вы — няроўныя мне!.. І не раз, асабліва апошнія сонцавароты, калі княгіня-маці сына за тое і за гэта ўшчувала, пагражаў, не хочучы зразумець, што яна жадае яму і ўсім русінам толькі міру і добра, вярнуць старую «на дажыванне» ў балоты — туды, «дзе кулікоў процьма ды адкуль цябе забраў з сабою...» Пагражаў. Страшыў. Не раз і не два... Пакуль жа не ссылаў.

Ды Бог з ім, са Святаполкам. Хаця ж і слухаў яе, старую маці, часам парады яе лічыў слушнымі, прымаў. Вунь жа паслухаў яе, як разумна замуж яе ўнучак, а сваіх дачок выдаць! Мацярынскае сэрца заўжды гатова і апраўдаць яго неразумныя ўчынкі: не, не такі ён усё ж і паганы, яе сын, яе з Ізяславам кроў. Ну а калі і адправіць яе ў Тураў? І што ўжо здарыцца? Ёй ужо не страшна. На апошнім парозе яна. Лічы, адной нагой знаходзіцца ў невараці. Мож, цяпер Алісава часта думала, і лепей было б ёй памерці там, дзе, у чарговы раз напамінала ўжо і сабе, мела хоць нейкае кароткае шчасце ў сваім маларадасным жаночым жыцці?! Ды і дачушцы Еўдакіі, той зямельцы, якая яе ў сябе навечна прыняла, ёй хацелася б перад спынам апошняга свайго дыхання пакланіцца. Здаецца, пабачыла б магілку дачушкі — і супакоілася б, не ныла па даўно страчаным дзіцяці яе збалелае мацярынскае сэрца, прыняло б, што яе, адзінай яе мужнай дзяўчынкі, угаворвала сябе Алісава, такой бойкай пры жыцці, нібы вой, смелай, няма тут, сярод людзей...

Віктар Шніп

Агонь тыве
ў вадзе

Вершы



Шніп Віктар Анатольевіч нарадзіўся 26 сакавіка 1960 года ў вёсцы Пугачы Валожынскага раёна. Скончыў Мінскі архітэктурна-будаўнічы тэхнікум і ВЛК Літаратурнага інстытута ў Маскве.

Працаваў у часопісе «Беларусь», у газеце «Наша слова». З 1995 па 2004 год быў намеснікам галоўнага рэдактара і галоўным рэдактарам штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

Цяпер — намеснік дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура»-галоўны рэдактар часопіса «Польмя». Аўтар многіх кніг паэзіі і прозы. Лаўрэат прэміі імя Уладзіміра Маякоўскага (1987), літаратурнай прэміі «Залаты Купідон» (2007), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у намінацыі «Мастацкая літаратура» (2008), Нацыянальнай літаратурнай прэміі (2021), літаратурнай прэміі імя Максіма Танка (2023) і інш.

* * *

Штоміг зліваецца вада з вадою
І ручаіна плыткая цячэ,
Што ўрэшце ўсё ж становіцца ракою,
Каб потым морам стаць яшчэ.

І я іду за плыткай ручаінай,
Праз нейкі час і ты ідзеш са мной.
І перад намі нашая Айчына,
А перад ёю — мы з табой.

І наша ўсё наўкол — зямля, і неба,
І родны край — зялёны акіян,
Дзе не губляецца рачулак срэбра,
Павольных рэкаў вольны стан.

І нашы з намі дзеці грамадою
Ідуць і ведаюць, куды ідуць.
Штоміг зліваецца вада з вадою,
Рачулкі ў акіян бягуць.

* * *

Жыццё зямное — сцежкаю ў нябёсы,
Там — невядомасць, там — адвечны рай.
А тут, дзе хаты, рэчкі і бярозы,
І могілкі дзядоў — наш родны край.

Пятро Жаўняровіч

Праводзіны

Апавяданне



Жаўняровіч Пятро (Пётр Пятровіч)

нарадзіўся 2 студзеня 1959 года ў вёсцы Азярэц Вілейскага раёна. Скончыў Мінскі радыётэхнічны тэхнікум (1978) і Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1990). Працаваў выкладчыкам у Мінскім каледжы электронікі і Беларускім дзяржаўным універсітэце. Кандыдат філалагічных навук, дацэнт. Цяпер — рэдактар аддзела часопіса «Полымя». Аўтар «Даведніка па літаратурнай праўцы», дзвюх манаграфій, навучальных дапаможнікаў па рэдагаванні, зборніка вершаў «Расторганая прастора». Пераклаў на беларускую мову раман Фёдара Дастаеўскага «Браты Карамазавы», апавесці Таццяны Дашкевіч і Людмілы Маркоўскай, на рускую мову — амаль усе творы Уладзіміра Караткевіча, а таксама прозу Віктара Праўдзіна, Змітрака Марозава, Уладзіміра Гаўрыловіча і інш.

Светлай памяці матулі прысвячаю

Анюта спахапілася, хутка адклала ўбок хлапечыя шкарпэткі — іх цыравала похапкам, гатуючы вячэру, — і хуткім крокам рушыла да тэлефона, які, здавалася, вось-вось разарвецца ад гуку званка, адмыслова ўзмоцненага, каб можна было пачуць і на двары. І не дзіва: званкоў хапала, бо на невялікі Азярэц — адзіны апарат, і пры пільнай патрэбе ўсе вяскоўцы ішлі да яе, загадчыцы паштовага аддзялення ў суседніх Рэдзькавічах. «Вось і цяпер званок... Мо хтосьці з дзяцей?...» — мільганула ў галаве.

— Мама, гэта я, Алесь, — пачула ў слухаўцы. — Сёння быў у ваенкамаце. Мне далі павестку на трэцяга лістапада. А сёння ўжо трыццаць першага кастрычніка. Што рабіць, мама?

— А чаму так тэрмінова? Хіба яны не маглі раней даць? Як жа так?

— Мама, ты ж ведаеш, там не пытаюцца. Раз споўнілася васямнаццаць у кастрычніку, значыць, мусіш выканаць ганаровы абавязак. Ну не табе ж тлумачыць: ужо ж не першага выпраўляеш.

Анюта сапраўды ўжо два разы выпраўляла сыноў у войска. Гэта трэці. Але ж думкі былі не пра само войска...

— Сыноч, як жа мы тут паспеем?.. Гэта ж, атрымліваецца, толькі два дні, каб падрыхтавацца да праводзінаў! Заведзена ж так не намі: нават без запрашэння можа сабрацца чалавек сорок. Добра, ты не вельмі хвалюйся, нека падрыхтуем. А калі ты прыедзеш?

— Заўтра не здолею, мне ж трэба разлічыцца на працы. Толькі, відаць, другога. З самага ранку.

— Ну што ж, а на вечар гэтага дня будзем збіраць людзей на праводзіны. Тады ўжо і дапаможаш.

— Добра, мама, цалую. Пакуль.

Анюта паклала слухаўку, выцерла ражком хусткі набеглыя на вочы слёзы. Што ж паробіш, калі Бог даў пяцярых сыноў? І дачушку — чацвёртую па ўзрос-

Аляксандра Жалязнова

*Усё кранае
маладое сэрца*

Вершы



ПАЭЗІЯ

**Жалязнова Аляксандра
Дзмітрыеўна** нарадзілася
7 ліпеня 1999 года ў Гомелі.
Скончыла Мінскі дзяржаўны
лінгвістычны ўніверсітэт. Друка-
валася ў часопісах «Маладосць»
і «Полымя».

* * *

Яна паэзіяй была
Ды ўсіх вакол натхняла.
Вясновай раніцай жыла,
Сабою захапляла.

Спявала дзіўна, як анёл,
Лятала, нібы птушка.
З малітваў зладзіўшы касцёл,
Чароўнай доўгай стужкай

Сустрэла раптам дзве душы,
Ды назаўжды звязала...
Маленькай зоркай у глушы
Свой шлях даўно шукала

У гэтым полі залатым,
Бяскрайнім ды бясконцым,
Што не здавалася чужым...
І раптам выйшла сонца

З блокаў ясных і цяпла
Пабольш у свеце стала...
Яна паэзіяй была
Ды ўсіх вакол натхняла.

Тамара Бунта

*Найлепшая
з дарог —
дарога дадому*

Абразкі



Бунта Тамара Пятроўна нарадзілася 21 красавіка 1959 года ў г. Маладзечне. Вучылася ў маладзечанскай школе № 3, затым на факультэце журналістыкі БДУ. У 1980—1994 гадах жыла разам з мужам-вайскоўцам за межамі Беларусі, працавала на розных пасадах у вайсковых установах і часцях. Пасля вяртання ў 1994 годзе ў Беларусь працавала карэспандэнтам газеты «Во славу Родины». У 2003—2014 гадах была галоўным рэдактарам часопіса «Алеся». Аўтар кніг апавяданняў для дзяцей — «Белое облачко», «Дзяўчынка з Вішнёвага завулка», «Чароўны кошкы», «Сад з матылькамі», «Далонькі з пушынкамі».

Залаты сон

Сноў даўно ўжо не бачу, а тут раптам прысніла. Сон дзіўны! Каляровы! Залаты!..

Быццам у маёй роднай хаце збіраюцца здымаць кіно, і рэжысёр ходзіць па пакоях, разглядае даўнейшую мэблю. І вельмі задаволены, што натура добрая.

А ўся хата ўсярэдзіне заліта святлом, а звонку — сонцам. І пафарбавана жоўценькай фарбай, як у маім дзяцінстве.

А побач — сад у залатой лістоце. І наўкол так прыгожа, урачыста, цёпла!.. Прачнулася ў шчаслівых слязах.

Парашуцік

Аднойчы адзін сур'ёзны, ужо сівы, мужчына ўспамінаў пры мне з цёплым, вільготным бляскам у вачах, як калісьці ў дзяцінстве яны з маці майстравалі цацачны парашуцік. Ён ніяк не атрымліваўся. Доўга поркаліся, але ўсё ж такі зрабілі яго: пасля, колькі б разоў хлопчык ні падкідваў парашуцік, той заўсёды раскрываўся ў паветры і павольна, прыгожа апускаўся на зямлю.

Я была здзіўлена гэтым успамінам. Маці мужчыны ў свой час працавала на адказнай пасадзе, мела шмат заслуг перад грамадствам. Але не пра іх успомніў ён у хвіліну раптоўнага ўсплёску сынавай любові, а пра нейкі парашуцік...

Вось што шмат гадоў грэе сэрца гэтага чалавека, вось якое свята засталася ў ягонай душы навечна!

Мацвей Лішын

Няспыннасць
руху

Вершы



Лішын Мацвей Віктаравіч нарадзіўся 29 лістапада 1987 года ў Гомелі. Скончыў факультэт традыцыйнай беларускай культуры і сучаснага мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Працуе педагогам-арганізатарам у ДУА «Сярэдняя школа № 226 г. Мінска».

* * *

Моц, што няспынна
ліецца па венах,
аднойчы была звычайнай Ракой.
Празрыстыя плыні,
як ранішняе праменне —
светлыя і няўрымслівыя,
імчаліся праз лясы і палі
насустрэч нязведанаму,
разам з Ветрам і птушкамі,
туды
дзе нараджалася новая музыка...
Але прайшоў час,
і Рака стала Крывёй.
Яе моц набыла іншыя фарбы.
Прахалода змянілася на спякоту,
празрыстасць на барвяны колер.
Адзінае, што засталася некранутым, —
няспыннасць руху.
Цяпер яна раўня пунсоваму Полымю,
пякучаму сімвалу Жыцця.

І тая і другая вольны і абмежаваны
адначасова,
але толькі на першы погляд.
Галоўнае — заўжды наперад.
Да акіяна...
Зорак...
Вачэй.

Ірына Войтка

*Кароткія
аповяданні*

Войтка Ірына Антонаў-на нарадзілася 23 кастрычніка 1961 года ў вёсцы Каралін Зэльвенскага раёна. У 1984 г. скончыла філфак БДУ. Настаўнічала на Зэльвеншчыне. З 2002 г. па 2019 г. працавала загадчыкам беларускамоўнай дзяржаўнай установы адукацыі «Яслі-сад № 3 г. Слоніма».

Выдала тры паэтычныя зборнікі: «Спасціжэнне», «Пагляджу вачамі неба», «Кранаюся вечнасці». З 2006 года Ірына Войтка кіруе Слонімскім літаратурным аб'яднаннем імя Анатоля Іверса пры газеце «Слонімскі веснік».

Маці-бабуля

У гэты дзень на кантрольна-прапускным пункце вайсковай часткі наведвальнікаў было няшмат. У другой палове дня заўсёды спакойней, можна пасядзець у невяліччай альтанцы, пагутарыць па шчырасці са сваім салдатам, падкарміць яго прысмакамі, прывезенымі з дому.

Незвычайныя пара, жанчына і салдат, прыцягнулі ўвагу. Яны сядзелі на лаўцы спінай да астатніх, выцягнуўшы ногі, неяк трохі воддаль адно ад другога і ціха размаўлялі. У салдата на пагонах дзве палоскі, гэта значыць, малодшы сяржант. Сярэдняга росту, танклявы, падцягнуты, ён трымаў у руках свой салдацкі галаўны убор, камуфляжную кепку, і раз-пораз пакручваў яго, гаворачы з жанчынай паважна і з зацікаўленасцю. Было зразумела, што гэтыя людзі даўно не бачыліся, што яны не чужыя, але сказаць, што жанчына — маці салдату, таксама было немагчыма. Невысокая бабулька гадоў за шэсцьдзясят пяць, у хустачцы, апранутая ў шэранькую спадніцу і квяцістую кофту, доўгімі спрацаванымі рукамі даставала нешта з цыратавай сумкі для салдата і прасіла яго:

— Ну, вазьмі яшчэ, паеш. Паглядзі, колькі ўсяго.

Салдат паварочваў галаву да жанчыны, з замілаваннем углядаўся ў знаёмыя рысы, але сядзеў спакойна, паважна, нібы штосьці ўспамінаў.

— Ты сама паеш, табе далёка ехаць, — чэрпаючы лыжачкай мёд з невяліччай пластмасавай скрыначкі, адказваў ён.

Было зразумела, што яны не хочуць прыцягваць да сябе ўвагу, не выказваюць ніякіх эмоцый знешне, але гэтая сустрэча — доўгі шлях іхняй разлукі. Верагодна, ёсць нешта такое, што моцна звязвае іх у тым, іншым, жыцці, яшчэ да службы.

— Але ж і праўда, трэба скоры збірацца, — усхапілася жанчына, папраўляючы хустачку і дастаючы з цыратавай сумкі нейкія скруткі, пачала выкладваць іх перад салдатам.

Платон Станкевіч

*Тры
анаб'яданні*

Станкевіч Платон Дзмітрыевіч нарадзіўся 17 лютага 2006 года ў г. Барысаў Мінскай вобласці. У 2024 г. скончыў ДУА «Беларускамоўная гімназія №2 г. Барысава». З 2024 г. з'яўляецца студэнтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, факультэт мастацкай культуры, аддзяленне «Тэатральная творчасць». Пераможца рэспубліканскага конкурсу літаратурна-мастацкай творчасці студэнтаў і школьнікаў «Брама-Мар-2026» у намінацыі «Проза студэнцкая».

Шчанюк

I

Зусім нядаўна, каля трох месяцаў таму, Нора ашчанілася.

Для сям'і Талочкаў з'яўленне пяці шчанюкоў не было вялікай падзеяй. Але для маленькага Захаркі гэта стала неспадзяванай радасцю.

Маці, пабачыўшы пяць сляпых худзенькіх шчанюкоў, адразу вырашыла: ча-тырох, як троху падрастуць, аддамо; аднаго пакінем з Нораю. Таму, як толькі ім споўнілася з два месяцы, бацька павёз пузацікаў на рынак у горад і ўжо там яны разышліся па руках мясцовых. Напраўду, чаму не ўзяць малых? Вядома, у такой маці (Нора была вялікай чорнай аўчаркаю з натапыранымі вушамі) не маглі нарадзіцца нягеглыя дзеці. Толькі сапраўдныя ахоўнікі!

Шчанюку, якога пакінулі, далі мянушку, адпаведную характару, — Зух. Надта быў ён непаседлівы і не мог спакойна і хвіліны на месцы ўседзець. Бывала, што Нора, стомленая мітуснёю свайго дзіцяці, хапала яго зубамі за шкірку і саджала ля сябе: маўляў, цыц, сядзі і не бегай! Але хто яго мог спыніць?.. Малое дзіцё толькі і чакала хвіліны, каб уцячы з-пад нагляду дарослых і патэпаць даследаваць вялікі і неабсяжны навакольны свет. Толькі дай магчымасць, як Зух ужо зробіць падкоп пад суседскім плотам, злавіўшы носам з таго боку невядомы пах, але не зможа пралезці, бо зачэпіцца лапаю за моцны карэньчык ці які дрот і так моцна ды жаласліва заскуголіць, што пачуе ўся вёска. Нора адразу прыбяжыць на піск, за ёю з'явіцца і Захаркавы маці з бацькам і дастануць малага гарэзу. Нора падакарае яго, злёгка пакусае, каб больш не ўцякаў і не рабіў так, і за шкірку прынясе да будкі. Але, думаеце, гэта яго спыніць?!

Захарка вельмі любіў Зуха. Хлопчык увогуле ўсіх жывёл любіў. Але Зуха асабліва. Ён заўсёды зайздросціў суседскім хлопчыкам, калі тыя распавядалі

Ніна Гарагляд

*Да вытокаў
сваіх*

Вершы



Гарагляд (Дзякава) Ніна Васільеў-
на нарадзілася 20 лютага 1952 года
на хутары Паўлінава Пінскага раёна.
Скончыла філалагічны факультэт Брэсц-
кага педагагічнага інстытута імя А. С. Пуш-
кіна. Працавала на Брэсцкім тэлебачанні і
радыё, настаўнічала на Камянецчыне. З
1974 г. працоўны шлях Н. Гарагляд звя-
заны з камянецкай раённай газетай
«Навіны Камянецчыны»: была літсу-
працоўнікам, загадчыцай аддзела
пісьмаў і сацыяльных праблем,
намеснікам рэдактара, рэдак-
тарам (2003—2008). Выда-
ла некалькі паэтычных кні-
жак, «*Душа мая босая...*»
(2025 г.)

* * *

У шумным горадзе стане няўтульна.
Мне б вясковай на дзень цішыні...
Палячу на Палессе птушкай —
Да вытокаў сваіх, да радні.

А з радні — адна сястра.
Вось ідзе з горада з кульбай...
Як убачыла мяне —
З рукі выпаў кошык з бульбай...

Плача сястра і смяецца,
Туліць мяне да грудзей...
А з прысадаў, услед за намі,
Цішыня на цыпках ідзе.

* * *

Апусцелы, людзьмі закінуты.
Адно Богам не адрынуты.
Патануў у дзікіх рамонках
Хутар мой, што на песню быў звонкі.

Хаты згорбіліся сіратліва,
Вочы вокнаў глядзяць сарамліва...
Стары крыж-абярэг стаіць з краю.
Ручніком, як рукой, мне махае...

Генадзь Аўласенка

*Пра Войцеха,
Ціну і назву
аграгарадка
Цяхцін*

*З цыкла:
«Тапанімічныя
казкі Беларусі»*



Аўласенка Генадзь Пятровіч

нарадзіўся 16 жніўня 1955 года ў вёсцы Ліпавец Ушацкага раёна.

У 1972 годзе скончыў Ушацкую сярэднюю школу. З 1974 па 1976 год служыў у Савецкай арміі. Затым скончыў біялагічны факультэт БДУ. Некаторы час жыў і працаваў у Якуціі і Забайкалі. Больш за дваццаць гадоў працаваў настаўнікам Вайнілаўскай базавай школы Чэрвеньскага раёна, дзе выкладаў біялогію і хімію. Затым нейкі час быў рэдактарам аддзела падлеткавай творчасці часопіса «Малодосць» і галоўным рэдактарам часопіса «Бярозка». Аўтар многіх кніг прозы.

Аграгарадок Цяхцін у Бялыніцкім раёне размешчаны непадалёку ад правага берага ракі Друць і з'яўляецца цэнтрам аднайменнага Цяхцінскага сельсавета. А яшчэ ў аграгарадку Цяхцін знаходзіцца асноўная база гіганцкага сельгаспрадпрыемства «Новая Друць», што займае значную частку Бялыніцкага раёна. Магчыма, гэта адна з прычын таго, што Цяхцін — адзін з найбуйнейшых населеных пунктаў раёна.

А калі ж узнікла паселішча Цяхцін і чаму мае такую не зусім звычайную назву?

Першая згадка пра гэты населены пункт адносіцца ажно да 1624 года, калі Цяхцін з ваколіцамі быў перададзены Бялыніцкаму кляштару кармелітаў, які заснаваў менавіта ў гэтым годзе канцлер ВКЛ Леў Сапега. Пазней апекунамі кляштара (а значыцца, і Цяхціна) сталі ўладальнікі Бялынічаў Агінскія.

Што ж тычыцца назвы, дык маецца мясцовае паданне. Нібыта калісьці працякалі праз гэтую тэрыторыю дзве рэчкі: Цях і Ціна. І ў тым месцы, дзе рэчкі гэтыя зліваліся ў адзінае рэчышча, людзі заснавалі сваё паселішча і назвалі яго Цяхцін.

Праўда, у наш час аніякіх дзвюх рэчак тут не маецца, але ўжо іншае мясцовае паданне тлумачыць іх адсутнасць, дакладней, адсутнасць рэчкі Цях, бо пра рэчку Ціна ў гэтым паданні нічога не сказана.

Нібыта выцякала рэчка Цях з лясной крыніцы, а калі крыніца тая чамусьці заглохла, а значыцца, перастала жывіць рэчку, то і сама рэчка Цях хутка змялела і поўнасцю зарасла цінай. Таму людзі, якія якраз у гэты час тут пасяліліся, назвалі сваю вёску — Цяхцін.

І яшчэ адно паданне тлумачыць тое, чаму знікла рэчка Цях, што працякала праз паселішча, але ні пра рэчку Ціна, ні пра ціну, якой паступова зарасла Цях перад тым, як знікнуць канчаткова, у ім не гаворыцца. Проста аднойчы патануў у рэчцы адзіны сын мясцовай вядзьмаркі. З гора пракляла жанчына гэтую рэчку і кінула ў ваду камень як сімвал праклёну. Праз гэта і прапала Цях, але калі хто-небудзь выкапае з зямлі той камень, то рэчка Цях зноўку адновіцца і пацячэ па ранейшым сваім русле.

Аксана Бязлепкіна-
Чарнякевіч

*Сінкрэтызм творчай
асобы Пятра Васючэнкі:
пісьменнік, даследчык і педагог
у кантэксце беларускага
літаратурнага канона*

Аксана Пятроўна Бязлепкіна-Чарнякевіч — дацэнт кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі факультэта журналістыкі БДУ, дацэнт.

Штуршком да разумення творчага сінкрэтызму Пятра Васючэнкі стала асабістае знаёмства з ім і праца ў межах адной акадэмічнай супольнасці. Яго навуковыя, крытычныя і метадычныя тэксты ствараюць мадэль дыялогу паміж традыцыяй і сучасным чытачом, адлюстроўваючы глыбокую рэфлексію над аўтарскай ідэнтычнасцю і пісьменніцкай іерархіяй. Для Васючэнкі пытанне аб тым, як творца ўваходзіць у гісторыю літаратуры і чаму адны імёны застаюцца ў каноне, а іншыя знікаюць, было не толькі тэарэтычнай праблемай, але і прадметам пастаянных жывых назіранняў.

Гэтая ўвага да ідэнтычнасці выяўлялася нават у побытавых парадах: напрыклад, Пятро Васільевіч прасіў сваю аспірантку Інгу Гаравую не змяняць прозвішча пасля замужжа, каб пазбегнуць узнікнення ў беларускім літаратурназнаўстве дзвюх Бязлепкіных адначасова. У выніку быў знойдзены кампраміс, які дазволіў захаваць індывідуальнасць кожнай даследчыцы: адна выбрала прозвішча Бязлепкіна, а іншая — Бязлепкіна-Чарнякевіч. Такі эпізод не з'яўляецца выпадковай дробяззю — ён адлюстроўвае цэнтральную для Васючэнкі рэфлексію над аўтарскай выключнасцю як ключавым чыннікам існавання ў літаратурным кантэксце

Падобным чынам ён крытыкаваў выкарыстанне маладымі пісьменнікамі псеўданімаў, сугучных з імёнамі класікаў, сцвярджаючы, што свядомы сыход «у цень» іншага творцы перашкаджае фарміраванню самастойнай творчай асобы. Такія разважанні адлюстроўваюць глыбокую Васючэнкаву рэфлексію над **пісьменніцкай іерархіяй**.

Для яго было важна зразумець, чаму хтосьці геній, выбітны чалавек, а хтосьці — проста вядомы. Спачатку яму заказалі газетны матэрыял на гэтую тэму, потым ён укладаў кнігу «Великие писатели XX века» (2002), дзе зноў жа трэба было выбіраць з соцень аўтараў: кагосьці пакінуць, кагосьці — адкінуць. Думка над **крытэрыямі адбору** відавочна яго вельмі займала. Гэта той выпадак, калі пры дапамозе знешніх фактараў ён знайшоў праблему, якая бясконца цікавіла і яго самога. У некалькіх тэкстах ён згадваў сваю формулу геніяльнасці і нават прыгадваў яе пры сустрэчах на кафедры:

«Іншая формула геніяльнасці была вылічана дзякуючы анекдатычнаму (або сапраўднаму) здарэнню, якое адбылося з Якубам Коласам.

Будучы акадэмікам, Якуб Колас у сталым веку мусіў выседжваць працяглыя навуковыя пасяджэнні, і аднойчы прысутнічаў на абароне дысертацыі па ўласнай творчасці. Сядзеў, драмаў. Дысертантка разлівалася салаўём: «У паэме

Таццяна Шамякіна

*Беларуская духоўная культура:
танцоўкае ў міфалогіі**Эсэ-міф*

Міф — адна з самых складаных рэальнасцей культуры, яго можна разглядаць, вывучаць, інтэрпрэтаваць у шматлікіх і ўзаемадапаўняльных аспектах. Вось чаму міфу немагчыма даць адно-адзінае дакладнае, вычарпальнае азначэнне, ён заўсёды праяўляецца на шматлікіх узроўнях. Міф — першае найўнае імкненне старажытных людзей растлумачыць прычыны тых ці іншых з’яў. Інакш кажучы, міф мае дачыненне да галіны рэлігіі і філасофіі. Гэта таксама «гісторыя прадгісторыі» — імкненне данесці тое, што адбывалася да пісьмовай гісторыі чалавецтва: вось чаму і гісторыкі адносяць міфалогію да сваёй сферы. Міфалогія — найбольш старажытная форма светапазнання, увасобленага ў слоўце. Міф тлумачыў, хто ёсць чалавек і якім ён павінен быць. Такім чынам, міф застаецца дагэтуль асновай маралі, нацыянальнай, дзяржаўнай самасвядомасці.

Нашы продкі ўмелі на здзіўленне паэтычна і ў цэлым вельмі суадпаведна зводзіць у адно свае назіранні над рэальнасцю. Прынамсі, міф — гэта максімальна абагульнены вопыт, праяўлены праз сістэму вобразаў. Тут сплаўлена ў адно пазнанне і творчасць. Міф заснаваны перш за ўсё на *адзінстве Космасу ва ўсіх яго элементах*. Прырода ў міфе абавязкова *адухаўляецца і абагаўляецца*. Кожная рэч, з’ява ў міфалогіі разглядаецца ў сваіх шматлікіх і часам вельмі нечаканых сувязях з першаэлементамі Космасу, блізкімі чалавечай душы. Чалавек уключаны ў агульны кругазварот, не стаіць над прыродай, а жыве суладна з ёю. Міф звяртаўся да першавытокаў літаральна кожнай з’явы і прадмета ў свеце, вось чаму міф — парадыгма ўсіх значных актаў жыццёвых паводзін.

Беларуская, шырэй — славянская, міфалогія найперш звязана з земляробствам. А ў беларусаў — яшчэ і са спажываннем лясных і азёрна-рачных дароў. Калі ж гаварыць пра міфалогію ў строгім навуковым сэнсе — яна не можа быць вузка нацыянальнай. У ёй абавязкова прысутнічаюць больш старажытныя — у многім індаеўрапейскія, нават яшчэ ранейшыя (так званыя барэальныя) карані. Можна гаварыць аб адзіным, надзвычай старажытным міфалагічным комплексе, які быў створаны індаеўрапейцамі-аратымі (адсюль словы — «арый», «арыец») не менш як восем-дзесяць тысяч гадоў таму.

Разам з сялянскай культурай, знішчанай падчас калектывізацыі і ўвогуле тэхнакратызмам, усімі трагедыямі XX—XXI стст., мы ў многім страцілі паэтычнае бачанне свету, сакральнае пачуццё, але ўсё ж засталася разуменне, што паўната і складанасць рэальнасці не можа быць апісана ў простых рацыянальных формулах, не паддаецца толькі адной сухой навуцы. Міф ва ўсе часы і ва ўсіх культурах у сімвалічнай форме адлюстроўваў аб’ём ведаў, што пераўзыходзілі магчымасці агульнадасягальнага рацыянальнага асваення.

Алесь Карлюкевіч

*Касцюковіцкі край.**Літаратурнае княздо Беларусі**Да Дня беларускага пісьменства*

На «Краязнаўчым партале Магілёўскай вобласці», які заснаваны Магілёўскай абласной бібліятэкай імя У. І. Леніна, можна сустрэцца з дзясяткамі імёнаў цікавых, адметных сваімі творчымі біяграфіямі мастакоў слова. Аркадзь Куляшоў, Максім Гарэцкі, Алесь Письмянкоў, Іван Чыгрынаў, Платон Галавач... Хтосьці з іх нарадзіўся на Магілёўшчыне, нехта жыў і працаваў у маладыя гады, а шмат хто звязаў свой лёс з Магілёўскім краем ужо маючы за плячыма пэўны жыццёвы досвед... Расказваючы пра блізкіх да сваёй старонкі праязікаў, паэтаў, публіцыстаў, літаратуразнаўцаў, мовазнаўцаў, бібліятэкары, бібліёграфы, краязнаўцы імкнуцца вылучыць у сваіх аповедах тыя акалічнасці, што спрыялі фарміраванню талентаў, нараджэнню асобных твораў.

Сярод магілёўскіх прастораў багатая на літаратурную памяць і Касцюкоўшчына. Нагадаем, што Касцюковіцкі раён знаходзіцца на ўсходзе Магілёўскай вобласці. Мае граніцы з Хоцімскім, Клімавіцкім, Краснапольскім раёнамі Магілёўскай вобласці, а таксама — з Гардзееўскім, Суражскім, Краснагорскім раёнамі Бранскай вобласці Расійскай Федэрацыі. Самі Касцюковічы (першы пісьмовы ўспамін пра сяло Касцюкова ў Лучыцкай воласці адносіцца да 28 жніўня 1508 года) — горад на рацэ Жадунька, за 160 км на паўднёвы ўсход ад Магілёва.

З Касцюковіч і прапануем пачаць літаратурна-краязнаўчае падарожжа па старажытным краі. Дарэчы, на пачатку верасня 2026 года тут, у Касцюковічах, пройдзе чарговы, XXXIII па ліку, Дзень беларускага пісьменства.

Касцюковічы — радзіма беларускага паэта і праязіка Зямы Піваварава (Залман Рувімавіч Півавараў) (1910—1937). Нарадзіўся будучы пісьменнік ў сям’і рабочага-шапавала. Бацьку забілі ў час Грамадзянскай вайны. Закончыўшы ў Касцюковічах сямігодку, Зяма паступіў у Мсціслаўскі педагагічны тэхнікум. У той час у гэтай навучальнай установе вучыўся і другі ўраджэнец Касцюковіч — паэт Аркадзь Куляшоў (паступіў у Мсціслаўскі педтэхнікум у 1928 годзе). А яшчэ — маладыя пісьменнікі Змітрок Астапенка, Юлі Таўбін. Друкавацца з вершамі З. Півавараў пачаў яшчэ ў касцюковіцкі перыяд жыцця. У 1925 годзе газета «Малады камуніст» надрукавала яго вершы «Мой таварыш», «Вер ты, сонца, верця зоры», «На смерць М. В. Фрунзе» і іншыя творы. І Півавараў, і іншыя яго сябры па творчасці групаваліся і вакол часопіса «Маладняк Калініншчыны», які выдаваўся ў Клімавічах. У 1924—1927 гг. існавала Калінінская акруга як адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка. З насельніцтвам у 401,1 тысячы чалавек. У акругу ўваходзіла дзесяць раёнаў, у тым ліку — і Касцюковіцкі...

Мікола Мікуліч

«Сваё жыццё паклаў на шалі...»

Творчая індывідуальнасць Уладзіміра Жылкі

Памятаецца, у свой час мяне моцна закрунулі два дзённікавыя запісы Максіма Танка ў яго «Лістках календара». «Бачыў некалькі вершаў і лістоў Л. Радзевіча і У. Жылкі, — занатаваў малады творца 15 студзеня 1935 г. — Я і не ўяўляў, што ў гэтага пражаніна было такое замілаванне да паэзіі. Я цяпер разумею, чаму ён цікавіўся і маімі вершамі, даючы ім дарогу на старонках «Пралома», «Часопіса для ўсіх» і іншых аднадзёнак». А гэта пазначана М. Танкам 17 лютага 1935 г.: «Прачытаў дзве, нашумеўшыя ў свой час, паэмы: Л. Радзевіча «Беларусь» і У. Жылкі «Уяўленне». Іх мне вельмі хваліў В. Г-ыч, лічачы іх пераломнымі ў нашай літаратуры, паэмамі з глыбокім філасофскім падтэкстам. Відаць, кожны ўспрымае найбольш блізкія і сугучныя яму песні, творы мастацтва. Мяне ж гэты, спознены на нашым грунце, сімвалізм не захапіў. Відаць, я з ім размінуўся, калі ішоў за плугам і кожную грудку зямлі, кожны камень яе адчуваў сваімі босымі нагамі. Ну, а ў камеру, калі сядзеў, праз заслон вартавых дайсці да мяне ён не мог».

Два выдатныя паэты Заходняй Беларусі прытрымліваліся розных ідэйна-светапоглядных і мастацкіх прынцыпаў і арыентацый. Максім Танк быў камуністам, належаў да рэвалюцыйнай рамантычнай плыні развіцця заходнебеларускай паэзіі. У ёй духоўна-патрыятычны, нацыянальна-адраджэнскі пачатак выглядаў істотна паслаблена, калі не сказаць — зусім непрыкметна. Як, дарэчы, і арыентацыя на сацыяльна-гістарычную спадчыну мінулага. Гэтая плынь вызначалася падкрэсленай ідэйна-палітычнай заангажаванасцю, сцвярджаннем асноў грамадзянска-рэвалюцыйнай эмоцыі, у ёй пераважалі прынцыпы класовай барацьбы і супрацьстаяння, сацыяльнай непрымірымасці і радыкалізму. Рэвалюцыйныя рамантыкі А. Салагуб, П. Шукайла, П. Пестрак, В. Таўлай, М. Танк і іншыя арыентаваліся на асаблівасці марксісцка-ленінскага светапогляду і палітычнай філасофіі, іх мастацкая свядомасць была прасякнута імкненнем да пераўтварэння жыцця ў адпаведнасці з сацыялістычнымі і камуністычнымі прынцыпамі і каштоўнасцямі. Што датычыць Уладзіміра Жылкі, дык ён прытрымліваўся шмат у чым іншых ідэйна-светапоглядных пазіцый, напрыклад, з сімпатыяй ставіўся да дзейнасці партыі беларускіх эсэраў, належаў

Тамара Булатава

*Чарнобыльскія згадкі**Быў месяц травень*

Вецер апякаў твары гарачым подыхам, уздымаў клубы чорнага пылу, за-
сыпаў ім вочы. Нейкае дзіўнае надвор'е: удзень пячэ і сушыць, а ўвечары лье.

Вясна здзіўляла: амаль увесь красавік, а потым і травень было вельмі
цёпла, трава вымахала ў рост чалавека (на тое ж і травень). Не крыўдзілі і
дажджы: цёплыя, з навальніцамі, а пасля — сонейка і вясёлка праз усё блакіт-
нае, нібы вымытае, неба. Дрэвы, кусты, усялякая расліннасць даўно павыпу-
скалі вясёлыя лісточкі. А кветак колькі! Навыперадкі расцвітаюць і пахнуць так,
аж кружыцца галава. Хмары пчол носяцца над морам красак і шалёна гудуць,
працуюць цэлымі днямі, назапашваюць на зіму мёд.

Ноччу салаўі аж знемагаюць ад певаў. А як толькі прачынаецца сонейка,
іншае птаства славіць дзень, радуецца цяплу. Да птушынага спеву далучаецца
гудзенне пчол, чмяллёў, дзіньканне вос. У паветры пачынаецца мітусня: плану-
юць стракозы, пабліскваючы на сонцы крыльцамі; пырхаюць каляровыя матылі.
Свет прагна жыве, радуецца сонцу. А людзям няма часу любавання прыгажос-
цю прыроды, трэба працаваць, каб управіцца з пасяўной; не паспееш адсея-
цца, як прыходзіць сенакос, прыспешвае і іншая работа ў полі, агародах, садах,
лугах і яшчэ шмат усяго-ўсякага.

Ужо які дзень пад вечар пасля дзённай спякоты распачынаецца навальніца.
Спачатку неба без хмурынкі, потым на ім з'яўляюцца воблачкі, якія паступова
цямнеюць, набрыняюць, растуць, ператвараюцца ў свінцовыя хмары. Па зямлі
ад іх хвалямі прабягаюць цені. Дзесьці чуваць нясмелыя грывоты, як бы хто
спрабуе голас, потым яны гучнеюць, і нарэшце, калі хмара зліецца з гарызон-
там, а неба перакрэсліць асляпляльная маланка, загрыміць так, што аж вушы
закладзе. Упадуць, прыбіваючы дарожны пыл, першыя цяжкія кроплі цёплага
дажджу. І забушуе навальніца. Хмары за кароткі час пральюць мора вады.
Зямля не паспявае яе паглынаць, утвараюцца ручаі і нават рэкі, якія расцяка-
юцца па лагчынах, затапляюць усе магчымыя нізіны, бурляць, шумяць, робяць
непраходнымі дарогі.

А потым зноў усміхнецца сонца — і навальніцы як і не было. Толькі на
заходзе неба яшчэ вуркатлівае, пагрозлівае. Здаецца, вось-вось зноў пачне-
ца непагадзь. А праз нейкі час дождж супыняецца. Сонца пячэ-смаліць, але
становіцца свяжэй. «У горле дзярэ», — скардзяцца людзі. І сапраўды, сталі

Пятро Жаўняровіч

*«На праспекце»: канструкцыі
з прыназоўнікамі «на»*

Прыназоўнік як службовая часціна мовы стварае ўмовы для дакладнага выказвання думкі, паказваючы сувязі паміж паўназначнымі словамі ў моўнай плыні. Найперш папярэдзім чытача, што размова не будзе ісці пра тыя выпадкі, у якіх прыназоўнік «па» кіруе залежнымі кампанентам у вінавальным склоне (зайсці **па калені** ў ваду, пабегчы **па хлеб**).

Адзначым цікавую асаблівасць: залежныя кампаненты ў множным ліку і ў жаночым родзе адзіночнага ліку **заўсёды** маюць форму меснага склону. Як прыклады, пададзім некалькі сказаў з дасланых у «Полымя» твораў: **Па яго выразных інтанацыях** я разумеў, што ён мяне ўшчувае... (Зіновій Прыгодзіч); **Па рацэ** купцы спускаліся на новых ладдзях з таварамі ўніз да Нёмана, а адтуль ішлі ў Варажскае мора, **па берагах** якога вялі актыўны гандаль (Іван Саверчанка); **Калі яму будзе сорок пяць гадоў**, ён напіша **па замове** дзіцячага выдання аўтабіяграфію, дзе распавядзе пра вытокі сваёй літаратурнай творчасці (Людміла Рублеўская); **Валасы, нібы снапок лёну, разбэрсаны пад ветрам, распыліліся па падушцы** (Віктар Супрунчук).

Адыход ад гэтага патрабавання — выразны паказчык хібаў у разуменні аўтарам духу мовы, яе сінтаксічных адметнасцяў, у якіх скандэнсавана люструецца і беларускі менталітэт. Вось, калі ласка, і «нашы» прыклады: **У абодвух вучылі дзіўным па сённяшнім меркам** (праўка: **па сённяшніх мерках**) рэчам — дапасаванню прыметнікаў і назоўнікаў лацінскай мовы, часам лацінскіх дзеясловаў і падобным рэчам; **А яна, гэтае жывае і спрытнае, не пагадам** (праўка: **па гадах**) гаваркое дзяўчо — яго сястрыца — абавязкова тое скажа!; **Дзень ідзе, ці плыве ноч, а сусвет жыве па двум простым словам** (праўка: **па двух простых словах**).

Чытач, спадзяемся, заўважыў, што ў сказах-прыкладах усе залежныя кампаненты маюць множны лік, а жаночы род адзіночнага ліку адсутнічае, і гэтаму ёсць тлумачэнне: формы меснага і давальнага склону ў такіх назоўніках супадаюць (дапамагчы **сям’і** — сумаваць **па сем’і**); тут, па сутнасці, сінтаксічная памылка і не павінна ўзнікнуць.

Значыць, засталіся залежныя кампаненты, якія маюць мужчынскі і ніякі род адзіночнага ліку, і менавіта іх ужыванне працягвае заставацца найбольш складаным. Напрыклад, вядомы мовазнаўца Павел Шуба ў «Тлумачальным слоўніку беларускіх прыназоўнікаў» адзначаў давальны склон залежных кампанентаў як «адхіленне ад літаратурнай нормы», калі ў канструкцыі выражаны прасторавыя, часавыя і некаторыя аб’ектныя адносіны. Зноў пададзім некалькі прыкладаў з «нашых» твораў: **Быццам ястрабкі, лётаюць па восеньскім лесе**

вочы, прагна ўпіваючыся ў кожную купіну (Хведар Гурыновіч); «Выдатна, жыццё наша такое, што трэба трымаць нос **па ветры...**» (Зінаіда Дудзюк); Сонька заснула першай, і снілася ёй, як плыве яна на лодцы **па бязмежным моры** (Таццяна Дземідовіч); Пятро працягнуў **па лязе** касы бруском, пабрэнькаў мянташкай — чох-дзынь, дзынь-чо! — і зноў засвістаў па мяккай маладой дзяцеліне (Аркадзь Жураўлёў).

І, адпаведна, прыклады, дзе патрабуецца праца рэдактара: *Калі Вася вярнуўся ў пакой, то фільм ужо заканчваўся, і па чорнаму экрану (праўка: па чорным экране) павольна паўзлі белыя цітры; Уздоўж па берагу (праўка: па беразе) Агінскага канала, кудой праходзіў фронт, і сям-там, дзе раней была галоўная вуліца вёскі, стаялі, нібы злыя вартаўнікі, нямецкія жалезабятонныя бліндажы; Мурашкі папаўзлі па-целу (праўка: па целе) Ганны: старога Міселя, што караскаўся па лесвіцы на страху ўласнага хлява, падганялі шомпаламі паліцаі; Мы з сяброўкай Ганнай ішлі па-тракту (праўка: па тракце; лепш абраць іншы назоўнік — па гасцінцы) — асфальтаванай, даволі шырокай дарозе; Ён пачаў спускацца па-канату (праўка: па канаце); Таму ў мірны час звонкім голасам дэкламую гэтыя вясёлыя коласаўскія радкі, іду па-насту (праўка: па шарпаку; наст — русізм) не спяшаючыся, навакол пануе снежная бель...; «Скажы Яну, хай спяшаецца: па-абеду [па абедзе] далучыцца да цябе».*

Калі ў канструкцыі з прыназоўнікам «па» выражаюцца іншыя віды адносінаў, аўтару і рэдактару даводзіцца, па магчымасці, рабіць сінанімічныя замены, а калі гэта цяжка ажыццявіць, то ставіць залежныя словы ў месным склоне. Прычым такія спалучэнні часта з'яўляюцца прыкметай афіцыйнага, навуковага і публіцыстычнага стыляў і ўжываюцца ў мастацкіх творах абмежавана, у залежнасці ад неабходнасці раскрыць аўтарскую задуму (*план па развіццю сумежных тэрыторый* → *план развіцця сумежных тэрыторый*; *па меркаванню даследчыка* → *на думку даследчыка, наведаль горад па запрашэнню сяброў* → *наведаль горад на запрашэнне сяброў, працаваць па плане* — *працаваць згодна з планам і г. д.*). Звернем увагу і на звыклія сучасныя выразы: *чэмпіянат па хакеі, па футболе, спаборніцтвы па тайскім боксе, незразумелы па сэнсе...*

Прыклады праўкі сказаў з сінанімічнымі заменамаі: «Ан-24» пакінуў Матыгіна *па раскладу* (праўка: *наводле раскладу*); «І няхай *па сумленню свайму* (праўка: *згодна з сумленнем сваім*) дзеці нашы жывуць, няхай заўсёды слухаюць сваё сэрца...»; «Хто ведае, — засмяяўся яна. — *Па выглядзе* (праўка: *з выгляду*) дык не»; Чарговыя танцы адбываліся *па таму ж сцэнарыю* (праўка: *ў адпаведнасці з тым жа сцэнарыем*); Васіліна адчыніла новенькую, нядаўна купленую *па вялікаму благу* (праўка: *на вялікім блаце*) немалога кошту лакараваную шафу.

Такім чынам, сінтаксічныя канструкцыі з прыназоўнікам «па» патрабуюць да сябе асаблівай увагі: калі ўзнікае неабходнасць іх выкарыстаць у сваім творы, варта яшчэ раз узважыць арганічнасць іх уваходжання ў яго структуру, падумаць пра форму словаспалучэння і толькі тады прыняць канчатковае рашэнне.

Таццяна Малініна

Дарогамі сяброўства з чароўнымі коткамі

Фралова, І. М. До-рэ-мі-фа-соль-ля-мяў : вершы і апавяданні / Іна Фралова ; маст. Таццяна Дзерга-чова. — Мінск : Звязда, 2026. — 40 с.



Іна Фралова — адметная, унікальная па сваім таленце паэтэса, пісьменніца, перакладчыца. Яна — аўтар кніг «Чакаю першы снег» (2011), «Там, у светлых барах» (2012), «Белы бераг» (2016), «Ромашкі на асфальце» (2018, 2021), «Апельсин» (2019), «Радка жывога пілігрымы...» (2018), «Вясковыя вакацыі» (2021), «Залатыя рыбікі» (2024) і інш. У 2019 годзе пісьменніца стала лаўрэатам літаратурнага конкурсу, прысвечанага 100-годдзю Алеся Бачылы, а таксама Міжнароднай Еўразійскай прэміі.

Новы зборнік вершаў і апавяданняў «До-рэ-мі-фа-соль-ля-мяў» (2026) І. Фраловай прысвечаны дзецям дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту, захопленых коткамі і іх прыгодамі. У кожным з

твораў пісьменніцы, напісаных у паэтычнай ці праявічнай форме, гучыць думка аб неабходнасці любіць і клапаціцца пра нашых вусатых сяброў, выходзіць у сваім характары станоўчыя якасці — працавітасць (верш «Лянота»), сумленнасць (апавяданне «Па-сяброўску»), чалавечнасць і адказнасць за кожны ўчынак (апавяданне «Бухгалтэрыя не супраць»).

Незвычайным чынам у кнігу аўтара ўпісаны вобраз «музычнага сну», дзе розныя віды рыб выконваюць свае творчыя нумары: «А яшчэ ў дзіўным сне — // У літаўры плотка б'е. // Стронга з карпам танчыць твіст, // З мікрафонам сом-артыст». Такі падыход да дзейных персанажаў дазваляе аўтару за штодзённымі, побытавымі карцінамі ўбачыць камічны кантэкст: «Коцік з вудай — у журы».

У сваіх творах назіральная пісьменніца выкарыстоўвае нечаканы паварот у сюжэце, каб перадаць гумарыстычны характар вобразаў, сярод якіх — не толькі кот, але і сабака (вершы «Канікулы», «Кусачка»), выяўляе вечную тэму аб паляванні катой на мышэй (верш «Лічылка», песенька «Кошкі-мышкі»). Пры звароце да гумару І. Фралова выяўляе пэўныя паводзіны ката ці коткі: у нораве жывёліны будзіць гаспадароў уначы з-за нечаканых кашэчых гульняў,

Любоў Дуктава

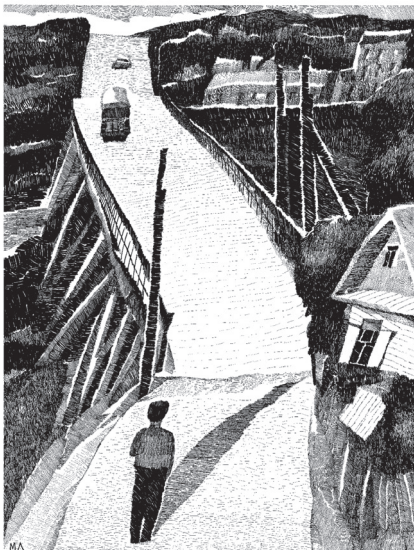
Кніга «Чырвоны мост» Навума Гальпяровіча: шчырая споведзь і дух рамантыка

У 2025 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга «Чырвоны мост» вядомага беларускага пісьменніка, журналіста, вядучага радыё- і тэлепраектаў «Дыялогі пра культуру», «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча.

Жанравае аўтарскае вызначэнне мастацкага твора — раман-эсэ, што для знаўцы творчасці Навума Якаўлевіча на першы погляд можа падацца крыху дзіўным, бо ў кнізе пад адной вокладкай сабраны творы розных гадоў, гэта тэксты эпічных і лірычных форм — аповесці, апавяданні, вершы. Прыгадаем, што ў беларускай літаратуры мяжы ХХ—XXI стагоддзяў прасочваецца тэндэнцыя, якая адпавядае аднаму з сусветных літаратурных трэндаў, калі празаікі-раманісты замацоўваюць за сваімі творамі

разнастайныя метафарычна-іранічныя вызначэнні жанру. І гэты жанравы калейдаскоп даволі разнастайны: раман штрыхамі («Юргон» Анатоля Казлова), раман у апавяданнях («Зубрэвіцкая сага» Янкі Сіпакова), раман-інструкцыя («Забіць нягодніка, альбо Гульня ў Альбарутэнію» Людмілы Рублеўскай), раман-рэканструкцыя славянскай міфалогіі («Кола Сварога» Зінаіды Дудзюк), раман-споведзь («Пісьмо ў рай» Алеся Савіцкага). Пра жанравае абнаўленне, а таксама пра асаблівую ўвагу творцаў да жанру рамана і яго мадыфікацый сведчыць вядомы беларускі літаратуразнавец Ірына Скарапанавы: «Нярэдка аўтары-постмадэрністы даюць сваім творах падзагалоўкі, якія з'яўляюцца менавіта жанравымі абазначэннямі. Гэта раман-каментарый, раман-кліп, раман-эсэ, раман-падарожжа, канспект ненапісанага рамана, падвойны раман, рэканструкцыя рамана, раман-п'еса, урывак з рамана».

НАВУМ ГАЛЬПЯРОВІЧ



ЧЫРВОНЫ МОСТ

Гальпяровіч, Н. Я. Чырвоны мост : раман-эсэ / Н. Гальпяровіч ; мастак М. Данілаў. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2025. – 246 с.